

Inleiding.

Één van de meest karakteristieke bewoners van onze veenweidengraslanden is de zomertaling. Dit fraaie eendje dat overwinterd in de Sahel zone keert vanaf half maart terug in onze poldersloten. Als broedvogel van moerasgebieden en natte graslanden, met ruige slootkanten en ondiepe slootjes heeft de soort het moeilijk. Landelijk heeft de soort sedert het begin van systematische tellingen een achteruitgang van meer dan 60% door gemaakt. De grootste klap heeft de soort echter al gehad voordat de systematische tellingen een aanvang namen. Rond 1920 was de zomertaling een zeer algemene verschijning die volgens bronnen zelfs de talrijkst broedende eendachtige in de natte graslanden was. Tegenwoordig is dit wel anders. Voor menig vogelaar is het waarnemen van een zomertaling een buitenkansje, naast zijn inmiddels schaarse voorkomen is de soort ook nog buitengewoon schuw. In 2012 wordt de soort weer wat vaker gemeld op de waarneming site van de Natuur- en Vogelwerkgroep Krimpenerwaard. Met de natte natuurontwikkeling die recent in de Hoge Boezem achter Haastrecht is gerealiseerd en de ideale waarneem omstandigheden bij het helofytenfilter in polder den Hoek te Lekkerkerk zijn er extra kansen voor zowel zomertaling en waarnemers.

Al jaren intrigeert deze fraaie eendachtige ons. De fraaie verschijning, verhalen van kooikers over het verleden toen in augustus vele tientallen exemplaren passeerden op de kooiplassen en de verhalen over hoge aantallen die we bij interviews met oudere gebiedsbewoners hebben gehoord als we via de systematiek van oral historie gegevens probeerde te verkrijgen en vast te leggen zijn hier allen debet aan.

Het doorlezen van oude dagboeken en inventarisatieverslagen van de eerst genoemde auteur, was de aanleiding om in het voorjaar van 2012 te besluiten dit jaar eens specifiek met de soort aan de gang te gaan, een representatief gebied te inventariseren en oude gegevens bijeen te zoeken. Een en ander zou moeten resulteren in een actuele overzicht van de stand en aantalsontwikkeling van de zomertaling in de Krimpenerwaard. Inmiddels is het veldseizoen voorbij en zijn de archieven doorgenomen. Met dit artikel sluiten wij dit project af en brengen verslag uit van de resultaten, die we graag willen delen met andere natuurliefhebbers.

De zomertaling in de periode 1900 - 1990

Scheijgrond vermeld in zijn Avifauna Goudana (*Scheijgrond, 1923*) de soort als een algemene broedvogel in de graslanden rondom Gouda. Uit interviews in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw met oudere bewoners en gebruikers van het gebied, kwam naar voren dat rond de jaren twintig en de dertig van de vorige eeuw de zomertaling de talrijkst broedende eendachtige in de graslandgebieden van de Krimpenerwaard was (*dagboeken Terlouw 1970 – 1985*). Ook uit andere delen van ons land komen soortgelijke berichten (*o.a. Zomerdijk, 1978; Smit & Terlouw, 1991*). Landelijk werd de soort rond 1970 tot de vrij talrijke broedvogels gerekend. De norm voor het criteria 'vrij talrijk' bedroeg destijds 2.500 tot 10.000 broedparen (*Commissie voor de Nederlandse avifauna, 1970*). Het werkelijke aantal zal naar nu wordt verondersteld dicht bij het genoemde maximum hebben gelegen.

Tijdens de transect inventarisaties die door de Natuur- en vogelwerkgroep Krimpenerwaard in de periode 1968 – 1970 werden georganiseerd, zijn voor de meeste polders aantallen van 5 tot 10 paar vermeld (tabel 1).

JAAR	LOCATIE	AANT.PR	BRON
1968	Polder Zuidbroek, Bergambacht	5-10	Waardvogel 7 ^e jrg, nr. 2
1968	Polder den Hoek, Lekkerkerk (gedeeltelijk)	10-15	Waardvogel 8 ^e jrg, nr. 1
1968	Polder Middelblok & Veerstaalblok, Gouderak	10	Waardvogel 8 ^e jrg, nr. 1
1968	Polder Kattendijksblok, Gouderak	5	Waardvogel 8 ^e jrg, nr. 1
1969	Omgeving Reekade, Stolwijk/Bergambacht	5-10	Waardvogel 8 ^e jrg, nr. 2
1970	Polder Zijde, Ouderkerk a/d IJssel	3	Waardvogel dec. 1971
1970	Tussen Kerkweg en Berkenwoudse boezem, Ouderkerk a/d IJssel	5	Waardvogel dec. 1971
1970	Omgeving. Graafkade, Berkenwoude	2	Waardvogel dec. 1971
1970	Polder den Hoek, Lekkerkerk (gedeeltelijk)	5	Waardvogel dec. 1971
1970	Tussen Bovenkerk en Bilwijksseweg, Stolwijk	5	Waardvogel dec. 1971

TABEL 1. Zomertaling territoria tijdens transect onderzoek NVWK 1968-1970

Als we deze resultaten in een kaartbeeld plaatsen met de begrenzing van de geïnventariseerde gebieden en op basis van landschap karakteristiek de resultaten extrapoleren is een aantal van 200 tot 275 territoria voor de gehele Krimpenerwaard voor de tweede helft van de jaren zestig verdedigbaar, waarmee de Krimpenerwaard ook in die periode tot de kerngebieden van de zomertaling in ons land mag worden gerekend.

Bij een analyse van de gegevens zoals in de periode 1973-1978 zijn verzameld ten bate van de avifauna van West-Nederland wordt voor de Krimpenerwaard een totaal van 175 tot 225 broedparen gevonden. Een aantal dat goed aansluit bij de bovengenoemde gegevens van de NVWK uit de late zestiger jaren. De Krimpenerwaard, de zuidelijke Rijnstreek en de omgeving Reeuwijk – Driebruggen waren destijds de kerngebieden voor de soort binnen het werkgebied van de Avifauna West-Nederland. Binnen de Krimpenerwaard werden de grootste dichtheden gemeld uit de polders Vlist oost- en westzijde, Schuwacht en den Hoek (*Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland, 1981*). Naar verwachting was op dat moment al een achteruitgang aan de gang. Landelijk wordt de grootste achteruitgang verondersteld in de jaren zeventig van de vorige eeuw. Zo wordt voor Noord-Holland noord een achteruitgang van 80% vermeld in de periode 1970-1977 (*Koning & Zomerdijk, 1979*).

In de periode 1979 – 1983 vinden de tellingen plaats voor de Atlas van de Nederlandse Vogels. Voor de zomertaling wordt in deze publicatie melding gemaakt van een sterke achteruitgang zowel in aantal als in verspreiding voor de periode eind jaren zestig en de jaren zeventig van de vorige eeuw. Vanaf de late jaren zeventig wordt gesproken van een stabilisatie op een laag peil (*SOVON, 1987*).

In de jaren tachtig wordt met enige regelmaat door Terlouw getracht inzicht te krijgen in de aantalsontwikkeling van de zomertaling in de Krimpenerwaard. Voor een integrale kartering is het gebied te groot en de inventarisatie van de zomertaling te arbeidsintensief. Er werd dan ook volstaan met het inventariseren van een deel van het gebied, waarna door middel van extrapoleren een schatting voor de totale Krimpenerwaard is gemaakt. Dit levert een geschat aantal broedpaar voor de Krimpenerwaard op van 40-45 paar in 1981 tot 25-30 paar rond 1989 (*Bron: dagboeken Terlouw 1980-1990; Terlouw, 1990*), (Tabel 2). Als we deze resultaten afzetten tegen de aantallen zoals gevonden bij de inventarisaties voor de Avifauna van West-Nederland, zoals hierboven vermeld. Dan geldt ook voor de Krimpenerwaard een afname tussen 1975 en 1990 van meer dan 80%.

JAAR	AANTAL TERRITORIA
1981	40-45
1982	35-40
1987	35
1988	30
1989	25-30

TABEL 2. Geschat aantal zomertaling territoria in de Krimpenerwaard 1980-1990 .

De zomertaling na 1990.

In 1998-2002 wordt wederom geteld om gegevens voor een volgende landelijke broedvogelatlas te verzamelen. In deze atlas wordt gesproken van een oorspronkelijke stabilisatie, gevolgd door een zwak doorzettende afname, gecombineerd met een inkrimping van het verspreidingsgebied. De landelijke populatie wordt dan geschat op 1600 tot 1900 paren (*SOVON-Vogelonderzoek Nederland, 2002*).

Na 1990 zijn geen integrale telling of schattingen van het aantal broedpaar zomertaling voor de totale Krimpenerwaard meer verricht. Uit deelgebied inventarisaties blijkt echter nog steeds een voor landelijke normen hoge dichtheid in (delen van) het gebied aanwezig te zijn. Zo worden de Gouderakse polders Middelblok en Veerstaalblok regelmatig, met een minimum van eenmaal per vijf jaar op graslandbroeders geteld en is de polder Kattendijksblok te Gouderak zelfs jaarlijks in de periode 1985 – 2010 geïnventariseerd.

Als de SOVON-BMP index voor de zomertaling naast deze inventarisatie gegevens wordt geplaatst valt op dat, hoewel er ook in de Gouderakse polders een afname plaats vindt, deze over de totale periode minder snel verloopt dan in de landelijke trend. Met name in de eerste decade van de 21^e eeuw zijn opmerkelijke verschillen te signaleren. Na doorzettende afname in de Gouderakse polders in de periode 1985 – 1995 nemen de aantallen weer licht toe, om te pieken in de periode 1999 – 2002. Deze piek valt samen met gunstige omstandigheden in het overwinteringsgebied en sluit aan bij een geconstateerde landelijke opleving.

Vanaf 2001 is de landelijke trend weer neerwaarts en daalt met 30 tot 40% tot 2009.

In de Gouderakse polders lijkt de soort in deze periode te stabiliseren op de aantallen van de late jaren negentig van de vorige eeuw. In 2012 laat de zomertaling echter ook hier een afname zien. Of deze afname van blijvende aard is zal de komende jaren moeten blijken. Mogelijk dat de droogte die in de winter van 2011-2012 is opgetreden in de Sahelzone, het overwinteringsgebied van onze zomertalingen, het aantal territoria dit jaar ongunstig heeft beïnvloed (Tabel 3.). De gevonden dichtheid van 1,12 paar per 100 ha in de Gouderakse polders mag ten opzichte van landelijke aantallen nog steeds positief worden genoemd.

AANTALS ONTWIKKELING ZOMERTALING KRIMPENERWAARD																												
	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
BMP-index	x	x	x	x	x	100	78	70	82	83	87	58	70	79	94	104	87	74	72	53	60	69	60	57	67	39		
pld. Veerstaalblok (terr)	3	ng	ng	ng	ng	4-5	ng	ng	ng	4	3-4	2	3	ng	ng	3-4	ng	ng	3	ng	ng	3	ng	ng	4	ng	ng	2
pld. Middelblok (terr)	3	ng	ng	ng	ng	2	ng	ng	ng	1	1-2	ng	ng	ng	ng	4	ng	ng	ng	3	3	ng	ng	ng	3	4	ng	3
pld. Kattendijkblok (terr)	2-3	1	3	3	3	1	3-4	2-3	2	1	2	2	ng	4	3	5	5	5-6	4	3	3	5	4	4	5	4	ng	3
Graske polders (ca. 900 ha)	11	x	x	x	x	8	x	x	x	6	x	x	x	x	x	13	x	x	x	x	x	x	x	x	12	x	x	8
Graske polders (pr 100 ha)	1,22	x	x	x	x	1,12	x	x	x	0,67	x	x	x	x	x	1,44	x	x	x	x	x	x	x	x	1,33	x	x	1,12

Om de dichtheid in de BMP- telgebieden Gouderakse polders te checken is in 2012 door de auteurs een inventarisatie specifiek op zomertalingen uitgevoerd in atlasblok 38-22. Van dit atlasblok rond Gouderak ligt 2350 hectare binnen de Krimpenerwaard en wordt gezien als een representatief deel van het gebied. Binnen de atlasblokgrenzen bevindt zich een dorpje (Gouderak), enkele buurtschappen, een dijk lint en verspreide landschappelijke elementen als boezemlanden, houtkaden, eendenkooien en geriefbosjes. Door de inventarisatie in dit gebied uit te voeren wordt een realistischer beeld verkregen om een berekende aantal schatting voor de gehele Krimpenerwaard te verkrijgen dan op basis van een dichtheid gebaseerd op uitsluitend graslanden is.

Het atlasblok is in 2012 gedurende vier bezoeken in de vroege ochtend en bij gunstige weeromstandigheden geheel geïnventariseerd op de aanwezigheid van zomertalingen. In totaal werden 17 territoria aangetroffen die voldoen aan de soortcriteria volgens de BMP handleiding. Dit geeft een dichtheid van 0,72 paar per 100 hectare. Omgezet naar de gehele Krimpenerwaard, die circa 10.000 hectare meet geeft dit een berekend aantal territoria van 72 zomertalingen. Kijken we nogmaals naar de gebiedskarakteristiek dan zijn enkele delen in het uiterste zuid-oosten (omgeving Ammerstol- Schoonhoven) en westen (Krimpen aan de IJssel - Krimpen aan de Lek) minder geschikt voor zomertalingen. Ook ligt in het geïnventariseerde atlasblok nog steeds een overmaat (40%) reseruaat grasland ten opzichte van overige delen van de Krimpenerwaard, waar momenteel gemiddeld circa 15% reseruaat graslanden is gelegen. Een verdere correctie op het berekende aantal ligt derhalve voor de hand.

Op basis van deze gegevens geven wij een schatting van 40 tot 50 paar zomertalingen voor de hele Krimpenerwaard. Een dichtheid van 0,5 paar per 100 hectare. Hoewel dit een schijntje is van de aantallen uit het verleden betekend dit dat momenteel circa 4% van de Nederlandse populatie van de soort de Krimpenerwaard als broedgebied kiest. Iets om over na te denken als er besluiten worden genomen over de toekomst van het gebied.

Gebruikte literatuur:

Commissie voor de Nederlandse avifauna, 1970	.
Koning & Zomerdijs P., 1979	.
Natuur- en Vogelwerkgroep Krimpenerwaard, div. jaren.	De Waardvogel, diverse jaargangen
Scheijgrond A., 1923	Avifauna Goudana
Smit J.J., & Terlouw R.J.S., 1991	Vogels in het Eemland
SOVON, 1987	Atlas van de Nederlandse vogels
SOVON-Vogelonderzoek Nederland, 2002	.
SOVON, website juni 2012	Index Broedvogel monitoring project
Terlouw, R.J.S., 1969-2012	Natuur dagboeken diverse jaargangen
Terlouw, R.J.S., 1990	.
Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland, 1981	Randstad en broedvogels
Zomerdijs P., 1978	.